

ÇALIKUŞU (1922)

REŞAT NURİ GÜNTEKİN (1889 – 1956)

Hakkında

Reşat Nuri Güntekin'in en bilinen ve kendisine edinmiş olduğu ünü kazandıran en önemli romanlarından biri olan *Çalıkuşu* 1922 yılında ilk kez Vakit gazetesi tarafından tefrika halinde yayımlandıktan sonra İkbâl Kütüphanesi tarafından basılmıştır. Dört defa aynı yayınevi tarafından basıldıktan sonra eser İnkılâp Yayınları tarafından ilk kez 2007 yılında yeniden yayımlanmıştır. Başlangıçta bir romandan ziyade tiyatro piyesi olarak kaleme alınmış olan eser *İstanbul Kızı* adıyla kurgulanmıştır. Fakat oyunun uzun olması ve köy dekorlarını oluşturmanın zorluğu göz önünde bulundurulduğunda eserin roman biçimine getirilip yayımlanmasına karar verilmiştir. Anlatının ana konusu İstanbul'da ikamet eden varlıklı bir aile tarafından büyütülmüş olan Feride'nin şahsi bazı meseleler nedeniyle Anadolu'ya gidip öğretmenlik yapmaya başlaması ve kendini gerçekleştirmeye çalışmasıdır. Anlatının ilk dört bölümünde anlatıcının başkarakter olan Feride olduğu görülmektedir. Son bölüm olan beşinci bölümdeyse hâkim anlatıcının bakış açısı görülür. Anlatının gerçek ve tarihsel zamanının Meşrutiyet döneminde başladığı ve I. Dünya Savaşı'ndan sonrasına kadar uzandığı görülür. Olay örgüsü ve akışı genel olarak eşsüremsel düzlemde ilerler. Bazı anlatı kişilerinin tanıtılması ve olaylarla durumlara açıklık kazandırılması için zamanda geriye dönüşler de yaşanır. Olay örgüsünü oluşturan vakaların İstanbul, Bursa, İzmir, Kuşadası, Tekirdağ ve Çanakkale gibi gerçek uzamlarda geçtikleri görülür.

Özet

"İstanbullu bir subayın kızı olan Feride, küçük yaşta anne ve babasını kaybeder. Teyzesinin korumasıyla "Notre Dame de Sion" Fransız yatılı okulunda okur. Yaramazlıkları yüzünden arkadaşları, okulda, ona "Çalıkuşu" adını takarlar. Feride, yaz tatillerini teyzesinin köşkünde geçirir. Teyzesinin yakışıklı oğlu Kâmran ile birbirlerini severler ve nişanlanırlar. Feride, düğün günü, bir kadının getirdiği mektuptan Kâmran'ın İsviçre'de iken Münevver adında hasta bir kızla ilişkisi olduğunu, ona evlenme sözü verdiğini öğrenir, her şeyi yüzüstü bırakıp kaçar. Feride, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde (Zeyniler Köyü, Bursa, Çanakkale...) öğretmenlik yapar. Oldukça idealisttir. Güzelliği başına belâ olur. Çeşitli dedikodular çıkar. Zeyniler Köyü'nde iken tanıştığı Doktor Hayrullah Bey'le Kuşadası'nda ikinci kez karşılaşır. Babacan bir adam olan Hayrullah Bey, Feride'yi kızı gibi korur; halkın dedikodusu üzerine onunla kağıt üzerinde evlenir; fakat aralarında sadece "baba – kız" ilişkisi vardır. Feride, öğretmenliğe başlayınca bir "günlük" tutmuş, başından geçen her şeyi günü gününe bir deftere yazmıştır. Hayrullah Bey bu defteri bulur, okur ve saklar. Hastalanınca, Feride'ye kendisinin ölümünden sonra ara sıra teyzesinin yanına gitmesini ve verdiği kapalı zarfı Kâmran'a teslim etmesini vasiyet eder. Hayrullah Bey'in ölümünden sora, vasiyeti yerine getirilir. Feride, zarfı Kâmran'a verir. Zarfın içinde Hayrullah Bey'in bir mektubu ile Feride'nin "günlük"ü vardır. Hayrullah Bey, Kâmran'a yazdığı mektupta Feride'yi bir daha bırakmamasını salık vermektedir. Kâmran mektubu ve Feride'nin günlüğünü sabaha dek okur, her şeyi öğrenir. Ertesi gün gidecek olan Feride'yi bırakmaz, evlenirler" (Edebiyat Fakültesi).

Kişiler

<i>Feride</i>	Romanın başkarakteri Anadolu'ya öğretmenlik yapmaya giden İstanbullu bir kadındır.
<i>Kâmran</i>	Besime teyzenin varlıklı, yakışıklı ve kibar oğludur. Feride'nin âşık olduğu kuzenidir.
<i>Hayrullah</i>	Hayatını insanlığa ve ülkesine adanmış bir doktordur.
<i>Munise</i>	Feride'nin Zeyniler'de evlat edindiği çeşitli talihsizlikler yaşamış genç kızdır.
<i>Besime</i>	Feride'yi büyüten teyzesidir. Kâmran'ın annesidir.
<i>Müjgan</i>	Feride'nin kuzenidir ve Ayşe teyzesinin kızıdır.
<i>Ayşe</i>	Feride'nin Tekirdağ'da yaşayan teyzesidir.
<i>Seyfettin</i>	Feride'nin eniştesi ve Kâmran'ın babasıdır.
<i>Şeyh Yusuf</i>	Feride'nin Bursa'da çalıştığı okulda tanıdığı musiki öğretmenidir.
<i>Reşit Bey</i>	İzmir'de yaşayan varlıklı bir iş adamıdır.

Cemil

Reşit Bey'in kendini beğenmiş züppe oğludur.

Anlatıda yer alan diğer fon karakterlerin isimleri ise şunlardır: Nadide, İhsan, Hafız Kurban, Nazmiye; öğretmendir, Feridun, Burhanettin, Aziz enişte, Müdire Hanım, Maarif Müdürü, Ferhunde, Sabahat, Münevver, Necdet, Mümtaz Bey; Vilayet Nafia Mühendisi, Raşit Nazım, Güzide; Feride'nin annesidir vd.

Detaylı Olay Örgüsü

Feride'nin Farklı Yerlerde Farklı Kişiler Tarafından Büyütülmesi On iki yaşında dördüncü sınıf öğrencisi olan Feride 8 Eylül 19... tarihinde Fransızca öğretmeni Sör Aleksî'nin verdiği bir ödev üzerine hayattaki ilk anılarını yazmaya başlar. Babası topçu binbaşı olan Feride ebeveynlerinin yaşadığı dönem içerisinde sürekli yer değiştirmiştir. İstanbul'da başlayan hayatı daha sonra Diyarbakır, Suriye, Arabistan'daki çeşitli vilayetler ve son olarak Kerbela'da devam etmiştir. İki yaşındayken annesinin hastalanması üzerine buldukları bölgedeki köylerden birinde yaşayan Fatma dadı olarak tutulur. Fatma Hanım Feride'yle çok yakından ilgilenir ve ona adeta annelik yapar. Nizamettin Bey'in Musul'da görev yaptığı dönemlerde Fatma Hanım tarafından büyütülen Feride oldukça mutludur. Fakat Fatma'nın Arap geleneklerine uygun olarak yeniden evlendirilmesi üzerine büyük bir üzüntü yaşar. Feride dört yaşına eriştiğinde aile Kerbela'ya taşınır. Hüseyin'in Nizamettin Bey'in emir eri olması üzerine Feride'yle o ilgilenmeye başlar. Hüseyin'le çeşitli oyunlar oynayarak ve tavlardan zaman zaman aşırıldığı atla gezen Feride oldukça mutludur. Fakat Hüseyin'in Feride'yi atla gezdirdiğini öğrenen Nizamettin Bey onu azarlar. Evlendikten sonra Diyarbakır'a tayin olmuş olan Nizamettin Bey bir daha İstanbul'a geri dönememiştir. Bu durumdan hiç yakınmamış olsa da Feride'nin annesi İstanbul'u daima özlemiş ve bir gün oraya geri dönmenin hayalini kurmuştur.

Feride'nin Ebeveynlerini Kaybetmesi Üzerine Teyzesine Taşınması Annenin hastalanıp İstanbul'a getirilmesi ve bir süre sonra burada vefat etmesi üzerine Nizamettin Bey Feride'yi Sörlük Mektebine yazdırır. Burada yatılı okumaya başlayan Feride oldukça haylaz bir öğrenciye dönüşür. Sürekli arkadaşlarıyla konuşan, öğretmenlerini alaya alan ve ders aralarında ağaçların üzerinde gezinen Feride'ye Çalılık adı verilir. Dersteyken yeniden haylazlık yaptığı bir sırada Sör Süperiyör'ün odasına çağırılan Feride Nizamettin Bey'in ölüm döşeğinin olduğunu öğrenir. Babasının ölüm haberini soğukkanlılıkla karşılayan Feride Kozyatağı'nda konağı olan büyükannesinin evinde yaşamaya başlar. Bu dönemde Besime teyzenin oğlu olan Kâmrân'la yakınlaşan Feride onun başka kadınlarla yakın ilişkiler kurmasını kıskanır. Özellikle yirmi beş yaşında bir dul olan sarışın Neriman'ın Kâmrân'ın etrafında dolanmasından derin bir rahatsızlık duyar.

Feride'nin Kâmrân'a Aşık Olması Ağustos ayında Besime teyzesinin evine giden Feride Kâmrân'la yakınlaşır. Fakat henüz küçük bir kız olması ve hırçın mizacı nedeniyle Feride Kâmrân'la nasıl yakınlaşacağını bilemez. Onun genç kadınlarla kadınların ilgi duyduğu konularda çok rahat bir şekilde konuşmasını kıskanır. Hatta Kâmrân'a şakacı bir üslupla kadın olarak doğmuş olması, kendisinin de erkek olarak doğmuş olması gerektiğini ve bu sayede evlenebileceklerini söyler. Çevredeki kızların mevcut durumda da ikilinin evlenebileceğini söyler. Kızların bu söylemi karşısında Feride çok utanır. Bir ağaca tırmandığı sırada Kâmrân'la Neriman'ın birlikte yürüyüp ağacın altına geldiklerini görür. Onların konuşmalarını dinlemek istese de Feride kendine hâkim olamaz ve çıkardığı ses nedeniyle ikili tarafından fark edilir. Dame de Sion'a geri döndüğünde sınıf arkadaşlarından biri olan Matild tarafından hiç kimseyle flört edemeyeceğinin arkadaşları arasında konuşulduğunu öğrenen Feride adının *gourde*'da (sukabağı) çıkmasından korkar. Bundan dolayı kuzeni Kâmrân'la flörtleştiklerini söyler ve onun ziyareti sırasında onunla samimi görünmeye çalışır. Hatta görüşme sırasında Türkçe bilmeyen Matild tarafından izlendiğini fark eden Feride Kâmrân'a sarılır ve bol bol içinde sevmek, sevgi gibi sözcükler geçen cümleler kurar.

Feride'yle Kâmrân'ın Yakınlaşması Tavırları ve konuşmalarıyla Matild'i kandırmaya çalışan Feride Kâmrân'dan uzaklaştıktan sonra onun musiki dersinin notlarını aradığını görür ve boşa çaba sarf etmiş olduğunu anlar. Kendisine gösterilen ilgiden etkilenmiş olan Kâmrân sonraki günlerde de sıklıkla Feride'yi okulda ziyaret etmeye ve çeşitli hediyelerle onu şımartmaya başlar. Kâmrân'ın getirdiği şekerlemeleri ve tatlıları arkadaşlarına ikram eden Feride onların sempatisini kazanır ve herkes Feride'nin bir sevgilisi olduğu konusunda ikna olur. Feride Kâmrân'la görüştüğü ve konuştuğu zamanlarda heyecanına yenik düşerek çocuklaşır utangaçlaşır. Okul arkadaşlarından dul Neriman'ın bir mühendisle evlenip İzmir'e taşındığını öğrenmesi üzerine şüphelerinin yersiz olduğunu anlar. Derslere ara verildiği yaz mevsiminde Tekirdağ'da evi bulunan Aziz eniştesinin evine giden Feride

kuzeni Müjgan'la birlikte zaman geçirmeye başlar. Evin bahçesinde birlikte oturup sohbet ettikleri gibi çiftlikte eğlence dolu vakit geçirirler. Kâmrân'dan bahsedildiğinde Feride'nin nasıl heyecanlandığını ve utandığını fark eden Müjgan onun Kâmrân'a âşık olduğunu anlar.

İkilinin Nişanlanması ve İlişkilerinde Sorun Yaşamaları

Hiç beklenilmeyen bir zamanda

Kâmrân Tekirdağ'a gelir ve Feride'yle vakit geçirmeye, onunla yakınlaşmaya başlar. Feride Kâmrân'ın kendisine ilgi göstermesinin sebebini Neriman'ın başkasıyla evlenmiş olmasına bağlar. Fakat Kâmrân'ın yanında oldukça heyecanlanan ve ona duyduğu sevgiyi belli eden Feride çocuklaşır. Müjgan Feride'ye çekinmemesi ve korkmaması gerektiğini söyler. Kâmrân'ın iyi biri olduğu ve onunla mutlu olabileceği konusunda söylemlerde bulunur. İkili, aralarında gerçekleşen yakınlaşma sonucunda Tekirdağ'da nişanlanır. Hemen ardından İstanbul'a Besime teyzenin evine dönülür. Fakat Kâmrân'a oldukça soğuk davranan ve ilgi görmek isteyen Kâmrân'a yeterince ilgi göstermeyen Feride derslerin başlaması üzerine okula döner. Oldukça utangaç olması ve olaylara çocukça bir gözle bakması nedeniyle Feride Kâmrân için iyi bir nişanlı olamaz. Feride durumun farkında olsa da çocukça tavırlarından vazgeçemez. Bir süre sonra Kâmrân'ın Madrid'deki amcasından iş teklifi aldığı ve yakın zamanda oraya gideceği öğrenilir. Bunun üzerine Besime teyzenin hasta olduğunu duyduğu bahanesiyle eve dönen Feride Kâmrân'dan gerçeği öğrenmek ister. Kâmrân Madrid'deki amcasının bir iş teklifinde bulunduğunu fakat gidip gitmeme konusunda kararsız olduğunu söyler. Gurur yapan ve zayıf biri olarak görünmek istemeyen Feride, aslında tam aksini istemesine rağmen Kâmrân'a gidebileceğini ve çalışması gerektiğini söyler. Feride'nin söylemlerinde samimi olmadığını anlayan Kâmrân önlerinde henüz zaman olduğunu ve düşünceğini söyler.

Feride'nin Evi Terk Etmesi

Bu dönem içinde Feride davranışlarıyla özellikle Kâmrân'a aslında hâlâ bir çocuk olduğunu fazlasıyla hissettirir. Feride Kâmrân'a yakınlaşmaktan korkar ve bir sevgili veya nişanlı gibi davranmaz. Kâmrân'la buluşmak üzere evden ayrılan Feride kapının önünde çarşafı bir kadının beklediğini fark eder. Feride'ye kendini tanıtan çarşafı kadın Kâmrân'la ilgili bir gerçeği anlatmak zorunda kalır. Birkaç haftalığına İsviçre'ye gitmiş olan Kâmrân burada bulunduğu süre içinde Münevver adlı bir kadınla görüşmüş ve onunla gönül ilişkisi kurmuştur. Mabeyncilerden birinin kızı olan Münevver Kâmrân'a âşık olmuş ve aylarca süren ilişkilerinin sonunda Kâmrân tarafından terk edilmesinin sonucunda hasta yatağına düşmüştür. Çarşafı kadın Feride'ye Kâmrân'la evlenmesi durumunda Münevver'in üzüntüden hayatını kaybetmesinden korktuğunu ve bu evliliği gerçekleştirmemesi gerektiğini söyler. Çarşafı kadına öfkelenmiş olsa da Kâmrân'ın umursamazlığı ve gamsızlığına daha fazla öfkelenmiş olan Feride nişanlısına bir mektup bırakarak evi terk eder. Geleceğe dair bir plan yapmış olan Feride Anadolu'ya giderek öğretmenlik yapmaya karar verir. İstanbul'dan ayrılan kadar Besime teyzesi ve çevresi tarafından bulunmamak için çok az görüştüğü kişilerin evinde kalmaya karar verir.

Feride'nin Anadolu'ya Öğretmen Olarak Atanması

Feride, Sahrayıcedit'te ikamet eden eski bir

tanıdığıının sütninesinin evine gider. Muhacir olan kadının evinde bir süre kalır. Anadolu'ya geçmesi için yapılması gereken işlemlerin bir ay kadar sürmesi üzerine başkalarının evinde de misafir olmak zorunda kalır. Hasta olduğu dönemde annesine bakıcılık yapmış olan Gülmisel kalfanın Eyüpsultan'daki evine gider. Yıllar sonra Feride'yi ilk defa karşısında bulmuş olan Gülmisel onu Güzide'ye (Feride'nin annesi) benzeter. Feride büyüdükçe annesine çok benzemiştir. Feride'yi her gördüğünde aşırı duygulanan Gülmisel gözyaşlarına hâkim olamaz ve onu evinde memnuniyetle misafir eder. Anadolu'da öğretmenlik görevi alabilmek amacıyla Maarif Nezaret'i'ne giden Feride ülkedeki bürokrasiyle ilk defa yüz yüze gelir. İlk defa okulundan ve ailesinden bu derece uzak kaldığı için de kişisel bakımıyla ilgili işleri de kendi başına yapmak zorunda kalır. Maarif Nezaret'i'nde çalışan Şahap Efendi ve yaşlı kâtibin yardımları sayesinde resmi işlemler olması gerekenden daha kısa sürede bitirilir. Başlangıçta Fransızca eğitim veren bir okulda eğitim almış olmasından dolayı başvurusu reddedilen Feride, başka bir müdürün araya girmesiyle olumlu sonuç alır. Maarif Müdürü Feride'yi Bursa'daki Merkez Rüştüyesi'ne Coğrafya ve Resim öğretmeni olarak tayin eder. İstediklerini elde etmiş olan Feride heyecan içinde hiç zaman kaybetmeden göreve başlayacağı şehre hareket eder.

Feride'nin Bursa Yerine Zeyniler'de Göreve Başlaması

Bursa'ya tayin edildiği günden itibaren

Hacı kalfanın otelinde kalmaya başlamış olan Feride evrak işlerini sona erdirdikten sonra görev yapacağı okula gider. Müdire Hanım Feride'ye bir süre önce aynı alana Gelibolu'dan bir öğretmen atandığını ve yanlılık olabileceğini söyler. Fakat müdürlükten verilen emri müdireye takdim eden Feride ildeki Maarif Müdürüyle görüşmek zorunda kalır. Gelibolu'dan yeni tayin olmuş olan Huriye Hanım görev yaptığı alana başka birinin tayin edilmiş olduğunu öğrenmesi üzerine sinir krizi geçirir ve

Feride'yi suçlamaya başlar. Feride Huriye Hanım'a aynı şekilde karşılık verir ve geri adım atmaz. Yaşanan talihsiz olay üzerine Müdire Hanım Feride'yle odasında görüşmek istese de Feride kaldığı otele geri döner. Bir süre sonra Maarif Müdürü Feride'yle görüşmeye gelir ve Huriye Hanım'ın ne kadar zor durumda olduğunu ona anlatır. Huriye Hanım maddi olarak çok zor durumda olduğunu ve bakması gerektiği bir ailesi olduğunu söyleyerek Feride'ye kendini acındırır. Çevredeki sakallı bir ihtiyar da Huriye'ye arka çıkar. Oldukça zor durumda kalan Feride Maarif Müdürü tarafından kendisine yapılan bir teklifi kabul etmek zorunda kalır. Bursa'daki bir köy olan Zeyniler'de vakıf okulu yapılmıştır. Maarif Müdürü Feride'ye Zeyniler'de maddi ve manevi olarak daha rahat edeceğini söyleyerek onu tavlama'yı başarır. İlgili mercilerle gerekli yazışmalar yapılarak Feride'nin görev yeri Zeyniler köyü olarak değiştirilir. Fakat daha sonra Feride valiliğin Huriye Hanım yerine kendisine rüştiyede görev verilmesinin tercih edildiğini fakat Müdire Hanım'la Huriye'nin entrika çevirerek bu durumu kendi lehlerine çevirdiklerini öğrenir.

Feride'nin Zeyniler'de Yaşadıkları Zeyniler'de geçen bir hafta Feride'ye oldukça uzun gelmiştir. Zira köy oldukça sessizdir ve yapılacak hiçbir şey yoktur. Ahırdan bozma bir okulda eğitime başlayan Feride birkaç erkek öğrenci haricinde çoğunlukla kızların bulunduğu bir sınıfta ders verir. Zira erkeklerin köyde ağır işler yaptıklarını ve bundan dolayı derslere pek katılmadıklarını öğrenir. Ayrıca köydeki çoğu erkek çocuğun bir saat uzaklıktaki başka bir köy okuluna gittiklerini öğrenir. Köylü çocuklarının tutarsız davranışları Feride'yi derinden etkiler. Zira sınıfta oldukça sessiz, soğuk ve utangaç olsalar da kendi aralarında oyun oynarken ya da konuşurken oldukça sertleşebilmektedirler. Çocuklara daha önce öğretmenlik yapmış olan Hatice Hanım Feride'ye her konuda yardımcı olur. Hatice Hanım Feride'nin köye uyum sağlamasına ve diğer işlerde yardımcı olur. Çocuklara yeni şeyler öğretmek, onların ufuklarını açmak ve çocuk gibi davranmalarını sağlamak için elinden geleni yapan Feride kalın duvarlarla karşılaşır. Zira çocukların alışkanlıklarını ve düşünce yapılarını değiştirmek oldukça zordur. Evinin yakınındaki çeşme, baktığı hayvanlar ve sevdiği öğrenciler Feride'ye dayanma gücü verir. Sınıftaki Vehbi, Cafer Ağa ve Aşur adlarındaki üç erkek öğrenci Feride'nin fazlasıyla ilgisini çeker. Erkek öğrencilerden biri Feride'ye jandarma olan ağabeyiyle evlenebileceğini söyler. Feride, henüz çok küçük yaşlarda olan çocukların ancak büyüklerin akıl edebileceği meselelerde rahatlıkla konuşabilmelerini hayretle karşılar.

Feride'yle Munise'nin Tanışması Aradan geçen kısa sürenin ardından Feride sınıfa yeni bir öğrencinin katıldığını görür. Munise adlı yeni kız öğrencinin güzelliği ve ağırbaşlılığına hayran kalan Feride'nin annelik güdülerini kabartır. Munise'yle yakından ilgilenen ve hem ders sırasında hem de ders aralarında onu gözlemleyen Feride küçük kızı yakından tanımaya ve anlamaya çalışır. Bir süre önce annesini kaybetmiş olan Munise'nin babası ikinci kez evlenmiştir. Annesi onu ev işlerinde çalıştırdığı için bazı zamanlar okula gelememektedir. Babası orman memurluğundan emekli olduktan ve eşini kaybettikten sonra kızını fazlasıyla ihmal etmeye başlamıştır. Bunun en önemli sebebi Munise'nin annesiyle ilgili kötü kadın olduğuna dair dedikodular çıkmasıdır. Ders arasında sınıftaki kızların Munise'ye saldırdıkları ve ona kendi ağızlarına doldurdukları suları fişkırttıkları görülür. Olaya tanık olan Feride hiç vakit kaybetmeden müdahale etmek ister. Fakat Feride'den önce kızlara erkek öğrencilerden biri müdahale eder. Yarı baygın bir haldeki Munise'yi kucağına alan Feride onu odasına götürür.

Feride'nin Munise'ye Sahip Çıkması Bir süre sınıftaki öğrencilerini ihmal edip Munise'yle ilgilenen Feride onun içinde bulunduğu duruma çok üzülür. Üvey annesi tarafından hor görülmesi, annesinin köyde istenmeyen kadın haline gelmesi ve küçük kızın sürekli baskı ve eziyete maruz kalması karşısında içten içe kahrolur. Üvey annesi tarafından evde çalıştırıldığı için derslere pek katılmayan Munise üç gün okula gelmemiştir. Feride Vehbi'nin Munise'nin neden okula gelemediğine dair haber getirmesini ister. Arazilerine giren komşunun ineğini alandan çıkarmaya çalıştığı sırada kardeşinin salıncaktan düşmesi üzerine üvey annesi tarafından dövülen Munise, verilen işler nedeniyle derslere katılamaz. Aralık ayının gelmesiyle Zeyniler köyü karla kaplanır. Kış mevsimini ve kar yağışını çok seven Feride bahar mevsimi yaşanırımışçasına sevinç yaşar. Yoğun kar yağışı sırasında yürüyerek evden okula gitmeye çalışan Munise'ye uzun bir süre ulaşamaz. Bunun üzerine onun kurtların saldırısına uğradığından endişe edilir. Akşam vakitlerinde Munise'den haber alınamaması üzerine Feride'nin endişeleri katlanarak artar. Bir süre sonra Munise neredeyse donmuş bir halde bulunur ve Feride'ye ulaştırıldığında onun kollarının arasında bayılır. Feride Munise'yi evine götürür ve onun ısınmasını sağlayıp karnını doyurur. Munise'nin başından hiç ayrılmayıp onu gözetken Feride vakit geçtikçe Munise'nin daha iyi olduğunu ve iyileştiğini görür. O günden sonra Munise daha çok Feride'nin evinde kalmaya ve onunla yaşamaya başlar.

Feride'nin Munise'yi Evlat Edinmesi ve Zeyniler'den Ayrılmak Zorunda Kalması Bahar mevsiminin gelmesiyle Maarif Müdürü Raşit Nazım ve Vilayet Nafia Mühendisi Mümtaz Bey Zeyniler köyünü ziyaret eder. Feride'nin refakatinde okulda incelemelerde bulunan ikili binada yapısal sorunlar olduğunu tespit edip yıkım kararı alır. Okulun yıkılmasına ve daha sağlam bir bina yapılmasına karar verilir. Bunun üzerine köy ahalisi arasında büyük bir hüznün yaşanır. Zira Zeynilerliler okullarının yıkılmasını ve hocalarını kaybetmek istemezler. Mevcut duruma en çok üzülen köyün eski öğretmeni Hatice Hanım olur. Okulun yıkılacağı haberi üzerine Feride'ye başka bir yerde görev verilmesine ve bunun için Bursa'ya gidip yetkililerle görüşmesine karar verilir. Zeyniler'den ayrılmadan önce Munise'nin bir süreliğine ortalıktan kaybolduğu görülür. Eve geri dönen Munise'ye ne yaptığı sorulur. Munise Feride'ye gitmeden önce annesiyle görüştüğünü ve bunu gizlice yapmak zorunda kaldığını söyler. Annesiyle gizlice görüşmek zorunda kalan Munise'nin durumuna çok üzülen Feride, köyden ayrılmadan önce anneye yüz yüze görüşmek ister. Munise annesini yarı yoldan döndürüp geri getirir ve bir tekkenin önünde buluşulur. Feride Munise'nin annesinin haline çok üzülür. Munise'nin annesine kızına çok iyi bakacağına dair söz verir. Öz kızına annelik yapma fırsatı verilmemiş olan anneye acısını paylaşır. Annenin de rızasının alınmasının ardından Bursa'ya gidilir.

Feride'nin Bursa'da Fransızca Öğretmeni Olması Bursa'ya varılması üzerine Maarif Müdürüyle görüşülür. Maarif Müdürü Feride'nin başka bir köy okuluna tayin edilmesine karar verir ve gerekli işlemleri başlatır. Fakat Fransa'dan gelmiş olan gazetecilerin binada incelemelerde buldukları öğrenilir. Gazetecilerden biri Feride'nin eski okul arkadaşı Kristiyan Varez'dir ve o eşi Pierre'le birlikte. Müdürle röportaj yapmaya gelmiş olan Fransızlar Feride'yle muhabbete dalarak geliş amaçlarını unuturlar. Kurumun çalışanları Feride'nin yabancılarla nasıl Fransızca konuştuğunu ağızları açık bir halde izlerler. Feride'yle arkadaşlarını dinleyenler arasında Vilayet Nafia Mühendisi Mümtaz Bey de vardır. Zira Zeynilerdeki okulda incelemelerde buldukları sırada kendisi Raşit Nazım'a Fransızca dilinde Feride'nin yüzünü açmasını sağlamasını söylemiştir. O an Fransızca bildiğini belli etmemiş olan Feride'nin Fransızca bildiği anlaşılır. Görmüş oldukları manzaranın ardından kurum yönetimi Feride'nin Bursa Darülmuallimata tayin edilmesine karar verir. Yeni görev yerine giden Feride'ye Muavine Şehnaz Hanım etrafı gezdirir. Feride okuldaki memnun kaldığı gibi çalışanlardan ve öğrencilerden de oldukça memnun kalır. Öğrenciler ders aralarında bile öğretmenlerinin yanından ayrılmamaktadırlar. Okulda kadın öğretmenlerin haricinde birkaç erkek öğretmen olduğu da görülür. Zahit Efendi din dersi öğretmeni, Ömer Bey coğrafya öğretmeni ve Şeyh Yusuf Efendi de musiki öğretmenidir. Bursa Mevlevihane'sinde şeyh olan Yusuf Efendi'ye herkes ziyadesiyle saygı duymaktadır. Yüzü fazlasıyla beyaz olan Yusuf Efendi Feride'de iyi bir izlenim uyandırır.

Feride'nin Şeyh Yusuf Efendi'yle Yaşamış Olduğu Dostluk Bursa vilayetinde öğretmenlik yapmaya başlamış olan Feride mayıs ayının gelmesiyle evini terk etmesinin birinci yıl dönümünü kutlar. Mayıs Bayramı dolayısıyla okulun öğrencileri kır gezisine götürülür. Özellikle musikiyle ilgilenen Feride'yle Şeyh Yusuf Efendi arasında bir yakınlaşma olur. Birbirleriyle sohbet edip vakit geçirmekten zevk alırlar. Bir gün okulun eşya deposuna malzeme alma amacıyla giren Feride görmüş olduğu orgu çalmaya başlar. Onun çaldığı orgun sesini duyan Seyh Yusuf Efendi Feride'nin performansını dinlemeye başlar. Performansın sonunda ikili gözyaşlarına hâkim olamaz. Yaşanan bu olay üzerine ikili arasında daha samimi bir ilişki kurulmuş olur. Yağmurlu havanın hâkim olduğu akşamda Feride'nin evinin kapısına sertçe vurulduğu duyulur. Başlangıçta korkuya kapılan Feride camdan baktığında kapıda çarşafı bir kadının olduğunu görmesi üzerine kapıyı açar. Feride'yi ivedilikle ziyarete gelmiş olan kişi Yusuf Efendi'nin kız kardeşidir. Yaklaşık on yıldır hasta olan Yusuf Efendi tamamen yatağa düşmüş ve ölümlüce cebelleşmektedir. Kendine geldiği bir anda kız kardeşine son bir kez Feride'yi görmek istediğini söylemiş olan Yusuf Efendi'nin isteği üzerine kız kardeşi Feride'nin evine gelmiştir. Almış olduğu haber üzerine Feride Yusuf Efendi'nin yanına gider ve hayatını kaybedeceği ana kadar yanından ayrılmaz. Feride gözlerini son bir defa açan Yusuf Efendi'yi gözlerinden öper.

Erkeklerin Tacizleri Nedeniyle Feride'nin Sürekli Yer Değiştirmesi Yaşamış olduğu trajik olay ve bölge insanı arasında dolaşan dedikodular üzerine yer değiştirmeye karar veren Feride Maarif Müdürü'nden başka bir yere tayin edilmeyi ister. Feride'nin Bursa'da kalmasını sakıncalı bulan Maarif Müdürü onun isteğini onaylar ve böylece Feride Çanakkale Rüştüyesi'ne tayin edilir. Yeni görev yerinde öğretmenliğe başlayan Feride Çanakkale'den oldukça memnun kalır. Özellikle Söğütlük adı verilen yerde zaman geçirmekten zevk alır. İnsanların eğlencelerine katılmaktan ve düğünlere gitmekten hoşlanır. Güzelliğiyle yerel halk arasında dedikodu malzemesi olan Feride'ye Gülbeşeker lakabı takılır. Mektepteki zengin ve görgüsüz öğrencilerden biri olan Nadide'nin ağabeyi olan Yüzbaşı İhsan'a Feride istenir. Fakat Feride İhsan'la evlenmeyi reddeder. Komşulardan biri olan Hafız Kurban da eşini Feride'ye göndererek ona evlenme teklifinde bulunur ve ikinci eşi olarak onu almak ister. Aynı

mektepe çalışan öğretmenlerden biri olan Nazmiye gece vakitlerinde Feride'yi nişanlısıyla tanıştırmak bahanesiyle gidilen bir davette zengin ve çapkın bir binbaşı olan Burhanettin'i Feride'yle tanıştırmaya çalışılır. Feride Burhanettin'i reddetse de Burhanettin'in ısrarcı olduğu görülür. Bunun üzerine Feride'ye bir oyun oynanarak ikili bir araya getirilmeye çalışılır. Fakat Feride Burhanettin'i kesin olarak reddeder. Yaşanan olayın bölge halkı tarafından duyulup konuşulması nedeniyle Müdire Feride'yle görüşür. Müdire Feride'ye kendisini fazla havai bulduğunu, güzelliğiyle ve davranışlarıyla fazla dikkat çektiğini ve yaşanan olaylardan dolayı doğru olan şeyin başka bir yere tayin olması olduğunu söyler. Bunun üzerine Feride başka bir yere tayin edilmeyi ister ve İzmir'e doğru yola çıkar.

Feride'nin Kâmrân'ın Evlendiğini Öğrenmesi Üç ay kadar İzmir'de kendisine görev verilmesini bekleyen Feride Reşit Bey'le görüşür. Yazılı sınava giren Feride iyi bir sonuç alamamış olsa da sözlü sınavda oldukça başarılı olur. Reşit Bey Feride'ye devlet okulunda kendini heba etmemesini söyler ve kızlarına Fransızca dersi vermesini teklif eder. Bu sayede hem daha çok para kazanacağını hem de daha rahat olacağını söyler. Yapılan teklifi makul bulan Feride Reşit Bey'le birlikte Reşit Bey'in konağına yerleşir. Fakat konağa taşınılmasının ardından Feride Reşit Bey'in oğlu Cemil tarafından taciz edilmeye başlar. Konaktan ayrılmayı istese de iş bulamama korkusu nedeniyle Feride bir süre daha dayanmaya karar verir. Reşit Bey'in kızları Ferhunde ve Sabahat'la resim albümlerine bakıldığı bir sırada Feride Kâmrân'ın bir fotoğrafını görür. Feride Kâmrân'ın Ferhunde ve Sabahat'ın teyzeleri Münevver'le evlenmiş olduğu öğrenir. Edindiği bilgi üzerine Feride konaktan kesin olarak ayrılmak ister. Reşit Bey Feride'ye evlenme teklifinde bulunsa da Feride bu teklifi reddeder ve Kuşadası'na gider.

Kuşadası'na Taşınan Feride'nin Yaşadıkları ve Hayrullah Bey'le Olan Birlikteliği Kuşadası'nda öğretmenlik yaptığı sırada muharebenin patlak vermesiyle Feride hastaneye dönüştürülen okulda geçici olarak hemşirelik yapmaya başlar. Hemşire olarak çalışmaya başladığı dönemde Feride Zeyniler'de tanışmış olduğu Dr. Hayrullah Bey'le yeniden karşılaşır. Harp sırasında yüzünden yaralanmış olan İhsan Bey Feride'nin görev yaptığı hastaneye getirilir. Ameliyatın ardından sağlığına kavuşan İhsan Bey taburcu edilir. Hayrullah Bey'e Kâmrân'ı ve ondan neden nefret ettiğini anlatan Feride kendisiyle tartışılması üzerine onu sevmediğini kanıtlamak için İhsan Bey'e evlenme teklifinde bulunur. Fakat kendisine acındığı için evlenme teklifinde bulunulduğunu düşünen İhsan Bey teklifi geri çevirir. Beş yıl sürmüş olan muharebenin sona ermesiyle mektep eski haline getirilir ve derslere başlanır. Hastalanıp yatağa düşen Münise sağlığına kavuşamayıp hayata gözlerini yumar. Yaşamış olduğu acı verici olaydan dolayı Feride on yedi gün baygın bir halde yataktan kalkamaz. Dr. Hayrullah Bey Feride'yle ilgilenir, ona adeta baba şefkati gösterir ve onu çiftliğine götürür. Fakat Dr. Hayrullah Bey'le evlilik dışı bir ilişki yaşadığına yönelik dedikodular çıkması üzerine Feride çok sevdiği öğretmenlik mesleğini bırakmak zorunda kalır. Dr. Hayrullah Bey dedikoduları sona erdirmek ve yaşanması muhtemel kötü olayların önünü kesmek için Feride'yle sahte bir evlilik yapar. Dr. Hayrullah Bey Alacaköy'ndeki çiftliğini bir yetimhaneye çevirir.

Hüznün Ardından Gelen Mutluluk Eşi Münevver'in hastalanıp hayatını kaybetmesi üzerine Kâmrân, oğlu Necdet'le birlikte Tekirdağ'daki Besime teyzesinin yanına döner. Dr. Hayrullah'ın da hayatını kaybetmesi üzerine Feride de Tekirdağ'a sürpriz bir dönüş yapar. Eski âşıkların yeniden bir araya gelmeleri üzerine küllenmiş olan duygular alevlenir. Necdet Feride'ye annesiymiş gibi davranır. Ölmeden önce Kâmrân'a verilmek üzere Dr. Hayrullah tarafından bırakılmış olan zarfı Feride teyzesinin kızı Müjgan'a gitmeden önce teslim eder. Müjgan, söz verdiği tarihten önce zarfı Kâmrân'a teslim eder ve zarfın içinde Feride'nin yıllarca tutmuş olduğu günlük bulunur. Dr. Hayrullah Bey mektubunda Kâmrân'a, Feride'nin daima onu sevmiş olduğunu bildiğini ve yalnızca ona sahip çıkmak için onunla evlendiğini ifade eder. Günlüğü Feride'nin mutluluğu için kendisiyle paylaştığını ve Kâmrân'ı zerre kadar umursamadığını belirttiği gibi tek düşündüğünün Feride olduğunu söyler. Feride gibi namuslu ve dürüst kızların Kâmrân gibi umursamaz ve gamsız erkeklerde ne bulduklarını da anlamadığını ifade etmiştir. Okumuş olduğu mektupla harekete geçen Kâmrân Aziz enişteyle birlikte Feride'nin evden ayrılacağı gün bir evlilik merasimi hazırlar. Bunun üzerine Feride'yle Kâmrân evlenir.

Temalar

Ataerkillik *Çalığışu* adlı romanın başkarakteri olan Feride İstanbul'daki teyzesinin evini terk edip Anadolu'ya giderek öğretmenlik yapmaya başlar. Teyzesinin evinden ayrılıp hayata atıldığı günden itibaren erkek egemen bir dünyayla baş başa kalır. Anadolu'da öğretmenlik yapmak amacıyla başvuru yaptığı Maarif Müdürü bir erkektir. Genç bir kadın olmasından dolayı zaman zaman küçümsenip hor görülür. Öğretmenlik yapmak amacıyla gitmiş olduğu Anadolu vilayetlerinde çoğu zaman erkeklerin

tacizine uğrar. Reşit Bey'in kendini beğenmiş ve züppe oğlu Cemil, Burhanettin, Hafız Kurban ve diğer bazı erkek karakterler onunla birlikte olma konusunda aşırı ısrarcı olurlar. Tamamen erkeklerin kontrolü altında olan bir dünyada tek başına ayakta durmaya çalışan Feride onurunu ve haysiyetini korumakta zorluk çeker. Nişanlanmış olduğu Kâmran İsviçre'de tanıştığı bir kadınla gönül ilişkisi yaşar ve bir süre sonra onu yüz üstü bırakarak ülkesine geri döner. Evini terk ettikten yıllar sonra da bir türlü unutamamış olduğu eski nişanlısının başka bir kadınla evlenip çocuk sahibi olduğunu öğrenir. Anlatının başkarakteri olmasına rağmen Feride olaylar ve durumlar karşısında oldukça etkisiz kalır. Fakat karşılaşmış olduğu olumsuz durumlara "Hayır" diyerek direnç gösterir.

Aşk Anlatının kadın başkarakteri olan Feride, annesiyle babasını kaybettikten sonra Besime teyzesinin İstanbul'daki konağında yaşamaya başlar. Dame de Sion'da okuduğu dönemlerde henüz küçük bir kız olmasına rağmen kendinden yaşça büyük olan kuzeni Kâmran'a samimi ve derin duygular beslemeye başlar. Tavırları ve hareketleriyle bu durumu başkalarına fark ettirmesi üzerine ikili arasında bir ilişki yaşanabileceği başkaları tarafından dillendirilir. Bunun üzerine başta Feride olmak üzere ikili birbirine yakınlaşır. Kâmran Feride'yi okulunda sık sık ziyaret etmeye ve ona sürprizler yapmaya başlar. Her ne kadar Kâmran yeni nişanlısıyla güzel şeyler yaşamak ve bolca paylaşımında bulunmak istese de henüz genç bir kız olan Feride bir sevgili ya da nişanlının yapması gereken hiçbir şeyi yapmaz. Dolayısıyla Feride Kâmran'ın İsviçre'de başka bir kadınla ilişki yaşadığını öğrenmesi üzerine evi terk eder. Anadolu'daki çeşitli vilayetlerde öğretmenlik yapar. Yıllar sonra teyzesinin evine geri döndüğünde merhum Hayrullah Bey'in göndermiş olduğu mektubu okuyan Kâmran Feride'nin yıllar içinde neler yaşadığını ve onun tarafından ne kadar çok sevildiğini öğrenir. Bunun üzerine sürpriz bir evlilik merasimi düzenleyerek Feride'yle evlenir. Feride de geçmişte olanları unutup ve Kâmran'ın Necdet adındaki çocuğunu da kabullenip sevdiği kişiyle evlenir.

Arayış Teyzesinin oğlu Kâmran'a âşık olup ilerleyen dönemlerde onunla nişanlandıktan sonra sevdiği adamın İsviçre'de ilişki yaşadığı bir kadını terk edip onu çok üzdüğünü öğrenmesi üzerine Feride de Kâmran'ı terk edip Anadolu'ya gider. Hayatı boyunca hep korunaklı yerlerde yaşamış, temel ihtiyaçları daima başkaları tarafından karşılanmış ve hayatın zorluklarıyla hiç yüzleşmemiş olan Feride zorlu bir mücadeleye girer. İlk defa hayata atılmış ve her işini kendi görüp hayatla tek başına mücadele etmeye başlamış olan Feride birçok zorlukla karşılaştığı gibi kendini keşfetmeye ve kendini tanımaya çalışır. Bursa, Çanakkale, İzmir gibi vilayetlerde öğretmenlik yaptığı dönemlerde hem iş hayatında hem de özel hayatında önemli sorunlarla karşılaşır ve bu sorunların üstesinden gelmeye çalışır. Devletin köhnemiş bürokrasisi, yerli halkın cehaleti, erkeklerin baskıları, yoksulluk, açgözlülük, geri kalmışlık ve umursamazlık Feride'nin sürekli olarak mücadele etmek zorunda kaldığı başlıca sorunlardır. Kendini inşa etme konusunda cesur adımlar atan Feride, karşısına çıkan bütün zorluklarla mücadele eder ve elinden geldiğince vermiş olduğu mücadeleden galip çıkmaya çalışır. İstanbul'dan ayrıлып Anadolu'ya giden Feride Anadolu'dan İstanbul'a dönen Feride'den oldukça farklıdır. Feride olgunlaşmış bir insan olarak geldiği yere geri döner.

Çürüme Âşık olduğu teyzesinin oğlu olan Kâmran'ın İsviçre'de bulunduğu dönem içinde başka bir kadınla görüştüğünü öğrenen Feride teyzesinin İstanbul'daki evini terk ederek kentli sınıftan uzak olacağı Anadolu vilayetlerine gidip öğretmenlik yapmak ister. O andan itibaren devletin bürokratik yapısıyla çok defa karşı karşıya gelen Feride yaşanan çürümeye bizzat şahit olur. Liyakatsiz, umursamaz ya da yozlaşmış yöneticiler tarafından idare edilen devlet kurumları düzgün ve olması gerektiği gibi işlemez hale gelmiştir. En basit memurluk görevleri için bile mevki ya da makam sahibi kişilerin tavsiyesi veya ricası olmadan insanlar devlet kurumlarında iş bulamamaktadırlar. "Feride'nin bir eğitimci olması münasebetiyle eserde özellikle Anadolu'daki eğitim kurumları ve idarecilerin sosyal eleştirisi gözler önüne serilir. Osmanlı'nın Meşrutiyet sonrası dönemini konu alan eserde, dönemin aksayan eğitim politikasının ve bunun Anadolu'daki yansımalarının Çalığışu'nun aşk macerasının önüne geçtiği bölümler bile olur (...) Bürokrasinin ağır işleyişi ve çalışan memurların çıkardığı güçlükler, Feride'nin Zeyniler'den B.'ye geldiği günlerde tekrar gün yüzüne çıkar. Toplumdaki işlerin yürütmesini sağlamak amacıyla görevli memurların bu işleri yürütme gayreti ve kendilerini bilgili göstermek adına çıkardıkları güçlükler, anlatıcı tarafından yine üstü kapalı alaylarla dikkatlere sunulur" (Kanter 2008, 109-111).

Kişi İncelemesi

Feride (Açık/Sosyal/Duygusal)

Topçu Binbaşı bir babanın kızı olmasından dolayı Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli bölgelerinde yaşamak zorunda kalmış olan Feride genç yaşlarda hasta annesini ve bir süre sonra da babasını kaybetmiştir. Ebeveynlerini kaybetmesi üzerine İstanbul Kozyatağı'nda konağı bulunan Besime teyzesinin himâyesine girmiş olan Feride Dame de Sion'da yatılı olarak okumaya başlar. Aşırı haylaz ve konuşkan bir kız olduğu ve ders aralarında ağaçtan ağaca atladığı için kendisine okul mensupları tarafından Çalığışu lakabı takılır. Besime teyzesinin yakışıklı oğlu olan Kâmran'a âşık olan Feride zaman içinde duygularının başkaları tarafından da anlaşılmaya başlamasıyla duygularına karşılık almaya başlar. İlerleyen zamanlarda ikili evlenir. Fakat henüz genç bir kız olan Feride bir nişanlı gibi davranamaz ve Kâmran'ın bütün girişimlerini sonuçsuz bırakır. Kâmran'ın İsviçre seyahati sırasında bir kadınla birlikte olduğunu ve onu yüzüstü bıraktığını öğrenmesi üzerine İstanbul'daki teyzesinin evini terk ederek Anadolu'ya gitmeye ve orada öğretmenlik yapmaya karar verir. "Feride'nin kişilik özellikleri dikkatle incelendiği zaman, onun aslında hastalıklı bir ruh haline de sahip olduğu görülür. Feride, çocukluğunun sevgisiz ortamından sıyrılarak başkalarına sevgisini aktarmanın farklı yollarını bulmuş, acısını içine hapsederek dışı karşı maske takmıştır. Feride, şen ve yaramaz kişilik yapısının altında yatan hassas, duyarlı, kendini beğenmiş (narsist), karmaşık bir kişilik yapısına sahiptir. Bu nedenle Feride'nin Anadolu'ya gitmeden önceki kişiliği ile Anadolu'dan sonraki kişiliği arasında farklılıklar bulunmaktadır" (Kanter 2008, 93).

Anlayışlı Tuttuğu günlük aracılığıyla iç monologlarından iç dünyasını takip ettiğimiz Feride'nin anlayışlı ve duyarlı bir karaktere sahip olduğu görülür: "Ne isterse yapınlar, sana ne? Diyeceksiniz. "Bana ne olur mu? "Kâmran, düşmanım da olsa kuzenim... İster miydin neyin nesi olduğu belli olmayan bir kadın onun ahlâkını bozsun? Ne anlatıyordum?.. Evet, bir ağustos mehtabı gecesiydi" (Güntekin 2017, 38).

Âşık Besime teyzesinin yaşça büyük olan oğlu Kâmran'a âşık olur: "Müjgan koşmaya başladı. Ben, bilakis yürüyüşümü daha ağırlaştırmıştım. Soluğumun tıkanırdığını, dizlerimin kesildiğini hissediyordum" (Güntekin 2017, 33).

İdealist Öğrencilerine iyi eğitim vermek ve onlara ilerici değerler kazandırmak ister: "Küçük bir mektebim olacak. Baştan başa çiçeklerle donatacağım. Çocuklarım, bir alay çocuğum olacak. Kendime "abla" dedireceğim. Fakir olanlara, elimle siyah önlükler dikeceğim" (Güntekin 2017, 127).

Dürüst Hayata atıldığında yapılan haksızlıkları ve yaşanan yozlaşmayı görse de bunun bir parçası olmaz: "- Meslekte müptedi olduğunuz görülüyor. Nezarete tanıdığınız kimse yok mu? Dedi. - Hayır. Belki bir tanıdık vardır ama, bilemiyorum, dedim. Fakat buna ne lüzum var? - Bunu daha sonra anlarsınız kızım, dedi" (Güntekin 2017, 130).

Coşkun Duygularını başkalarına açmak haricinde oldukça coşkun ve atiktir: "Ne zaman derin bir üzüntüye kapılısam gözlerim parlar, tavır ve hareketlerim neşelenir, içim içime sığmaz olur. Dünyayı hiçe sayıyordum gibi kahkahalarla gülerim, türlü gevezelik ve delilikler yaparım. Bununla beraber, öyle sanıyorum ki, yakın kimsesi ve başkalarına açılmaya kabiliyeti olmayan insanlar için bu daha iyi bir şeydir" (Güntekin 2017, 10).

Küskün Kâmran'ın İsviçre'de bir kadınla gönül ilişkisi yaşadığını ve onu yüzüstü bıraktığını öğrenince sevgisi nefrete dönüşür: "Kâmran Beyefendi. "Sarı Çiçek" romanını baştan başa öğrendik. Bir daha ölünceye kadar birbirimizi görmek yok. Senden nefret ediyorum" (Güntekin 2017, 54).

Merhametli Bütün annelik şefkatini Munise'ye yansıtır: "Talebelerimi, o gün, biraz ihmal ederek Munise ile meşgul oldum. Fırtınalarla örselenmiş zambaklara benzeyen, güzel vücudunu, beyaz denecek kadar açık sarı saçlarını temizledim" (Güntekin 2017, 79).

Üzgün Kâmran'ı hiç unutamamış olduğu için üzüntüsü daima devam eder: "Kâmran, biz, asıl bugün birbirimizden ayrılıyor. Ben, asıl bugün dul kalıyorum... Bütün olan, geçen şeylere rağmen sen yine bir benimdin; ben bütün ruhumla senin..." (Güntekin 2017, 115).

Kâmran (Açık/Sosyal/Mantıklı)

Varlıklı bir ailenin biricik oğlu olarak büyümüş olan Kâmran, tam olarak kentsoylu terbiyesi almış bir İstanbul beyefendisidir. İstanbul'da yaşayan Besime'nin oğludur. Birçok kez çeşitli amaçlarla yurtdışında bulunmuş ve Batı kültürüyle harmanlanmıştır. Bundan dolayı eylemsel açıdan tamamen açık bir karaktere sahiptir ve zihnen bir Şarklıdan ziyade Garplıdır. Özellikle kadınlarla oldukça iyi geçinen ve tavırları, duruşu, bilgisiyle onları kolayca etkilemeyi başaran Kâmran'ın neredeyse yerli bir Kazanova olduğu bile söylenebilir. Henüz küçük bir kız olan Feride Kâmran'ı genç bir delikanlıdan ziyade ince ve narin bir kıza benzetse de zaman içinde ona âşık olur. Bu durumu fark eden Kâmran Feride'ye göstermiş olduğu ilgi ve almış olduğu hediyelerle hem onu kendine daha fazla âşık eder hem de niyetini belli eder. Dame de Sion'a çeşitli hediyelerle giderek Feride'yi sıklıkla ziyaret etmeye başlamış olan Kâmran onunla evlenir. Fakat zaman içinde Kâmran'ın başka kadınlarla görüştüğü ve onları yüzüstü bıraktığı anlaşılır. Kâmran'ın bu duyarsızlığı ve gamsızlığından haberdar olması üzerine Feride onu terk eder. "Romanın ana kurgusunu oluşturan aşk izleği başkişinin olgunlaşmasını sağlayan bir araç-nesne konumundadır. Aşkın karşılık bulduğu nesne ise Kâmran'dır. (...) Kamran Feride'nin bir kız çocuğu olarak sahip olmadığı kibar ve nazik yönlerin tamamlayıcısı konumundadır. Feride'nin yaşam karşısındaki duyarsız görünen tavırlarına karşılık Kâmran daha romantik ve kibar bir yapı içerisinde görülür" (Kanter 2008, 95).

Açıkgöz Feride Kâmran'ın kurnaz ve istediğini elde etmek için fırsat kollayan bir karaktere sahip olduğunu düşünür: "Kâmran'a budala dedim amma, kızgınlığımdan... Yoksa ne yere bakan, yürek yakan cinsinden sindi bir sarı çiyandır. Neriman'la konuşurken güya bir şey belli etmek istiyor amma, benim gözümden kaçır mı?" (Güntekin 2017, 17).

İlgili Özellikle karşı cinsle karşı ilgilidir ve onların hoşlarına giden konularda bilgilidir: " - Darılma o halde... Sen hanımlarla tuvalet konuşurken düşündüm ki, Allah seni yanlış yaratmış... Kız olacaktıydın... Amma şimdiki yaşta değil... Şöyle on üç, on dört sularında..." (Güntekin 2017, 15).

Sıcakkanlı Başkalarıyla iletişim kurma ve kendini sevdirmeye konusunda oldukça başarılıdır: " - Ne yapalım, mademki çocuk hediyeleri makbule geçmiyor artık, bundan sonra büyük insanlara mahsus ciddi şeylerle hatırlanırız, dedi" (Güntekin 2017, 25).

Cömert Sevdikleriyle bir şeyler paylaşmayı sever: "O sene Kâmran, birçok defalar mektebe uğradı. O kadar çok ki, her kapı açılışında beni parloir'a çağdırmaya geliyorlarmış gibi yüreğim hopluyordu. Bütün sınıf onun bana getirdiği şokolalar, kurabiyeler, pastalarla geçindi diyebilirim" (Güntekin 2017, 28).

Sevilen Feride Kâmran'a karşı samimi ve derin bir sevgi besler: "O günden beri sen benim için bir yabancıydın, bir düşmandan başka bir şey değildin Kâmran!.. Bir daha yüz yüze gelmeyeceğimizi, bu dünyanın gözleriyle birbirimize bakmayacağımızı, birbirimizin sesini işitmeyeceğimizi biliyordum. Böyle olduğu halde ben, senin nişanlın olmak hissini bir türlü gönlümden çıkaramamıştım" (Güntekin 2017, 114).

Anlayışlı Feride'nin şımarıklıklarına ve çocukluğuna sabırla dayanır: " - Ah, Çalığışu, yüz yaşına girsen yine deliliği, şakayı bırakmayacaksın, diyordu Kâmran" (Güntekin 2017, 116).

Nazik Genel olarak oldukça kibar ve nazik bir karakter yapısındadır: "Kız ayağı gibi küçücük ayaklarında beyaz podüşet iskarpinleri, ipek çorapları, yürürken ince bir dal gibi sallanıyor zannedilen narin vücudu, sadakor gömleğinin açık yakasından çıkan uzun beyaz boynu ile erkekten ziyade kıza benzeyen bu çocuğa son derece içerledim..." (Güntekin 2017, 28).

Munise (Açık/Sosyal/Mantıklı/Duygusal)

Zeyniler köyünde yaşayan Munise başlangıçta bir ilkokul çocuğu olarak okurun karşısına çıkar. Sarı saçları, beyaz teni ve mavi gözleriyle fiziksel olarak ne kadar güzel bir kız olduğu üzerinde durulur. Zeynilerli diğer çocukların aksine neredeyse İstanbul Türkçesine yakın temizlikte ve durulukta Türkçe konuşur. Yine diğer köylü çocukların aksine karakter olarak daha olgundur. Doğup yaşadığı köyde annesinin bilinmeyen bir nedenden istenmeyen kadın haline gelmesi ve eşi tarafından terk edilmesi üzerine üvey annesi tarafından büyütülür. Fakat üvey anne Munise'ye sürekli ev işleri yaptırır ve her fırsatta onu döver. Orman memurluğundan emekli olan babasıysa kızına karşı yapılan bütün

haksızlıklara sessiz kalır. Köydeki arkadaşları tarafından da sürekli küçümsenip hor görülen Munise Feride tarafından evlat edinilir. Feride Munise aracılığıyla annelik güdülerini tatmin eder. Munise'nin öz annesinin onayını aldıktan sonra Feride, Zeyniler'den ayrılmak zorunda kaldığı için Munise'yi de yanında götürür. O günden sonra Feride Munise'ye adeta öz kızymış gibi muamele eder. "Küçük Munise, romanda başkışı Feride'nin anne sevgisini ve çocuk yaşta annesiz kalmasının acısını unutturan ve Anadolu'da yalnız kaldığı günlerde ona varlığı ile destek veren norm karakterdir. Feride'nin içindeki anne sevgisi eksikliğini tamamlayan bu küçük kız, Zeyniler'deki okulda Feride'nin karşısına çıkar. Öncelikle acıma duygusu ile ona yaklaşan Feride, onun üvey annesinin yanında çocuk yaşına rağmen ağır işlerde çalıştırıldığını görünce üzülür" (Kanter 2008, 95).

Güzel Munise'nin iç yapısının güzelliği fiziksel görünüşüne de yansımıştır: "En arka sıranın ucunda, bembeyaz denecek kadar uçuk sarı saçlı, duru beyaz tenli, melek gibi güzel çehreli bir kız çocuğu, inci gibi dişleriyle bana gülümsüyordu" (Güntekin 2017, 76).

Zeki Diğer çocuklara nazaran daha olgun davranır, daha düzgün Türkçe konuşur ve oldukça kibardır: "O, temiz İstanbul telaffuzlu ve inanılmayacak kadar tatlı sesiyle: - Benim adım Munise, hocanım, dedi. -Sen, bu mektepte mi okuyorsun? - Evet, hocanım. - Niçin kaç gündür gelmedin? - Abam göndermedi hocanım, işimiz vardı. Bundan sonra gelirim" (Güntekin 2017, 77).

Talihsiz Annesinin köyde adının çıkması sebebiyle kendisi de sevilmeyen ve herkes tarafından dışlanır: " - O kadar baktıklarına şükür, başkası olsa sokağa atardı. – Niçin? – Bu kızın annesi fena kadın. – Olabilir, Hatice Hanım, amma bu çocuğun ne kabahati var?" (Güntekin 2017, 78).

Ezilen Üvey annesi tarafından ezilir ve babası tarafından sahipsiz bırakılır: "Kızlar, bu hücum karşısında gerilemeye mecbur oldular. Munise'yi yarı baygın bir halde kucağıma aldım, odama götürdüm" (Güntekin 2017, 78).

Çaresiz Kaderini değiştirme gücüne sahip değildir: " – O bana acıyor, ben de ona acıyorum, dedi. İkimizin de elimizde bir şey yok ki..." (Güntekin 2017, 79).

Sevilen Annelik içgüdülerine kapılan Feride onu öz kızı gibi sever: "İhtimal, Munise de bana kalmayacak. Saçlarıma yavaş yavaş aklar düşecek. Ümit edeyim, tahammül edeyim, güzel. Ben, buna razıyım, fakat niçin, neyi beklemek için?" (Güntekin 2017, 105).

Sıcakkanlı Başkalarıyla oldukça samimi ve candan ilişkiler kurar: "Abacığım sen kadife gibisin. Senin yüzünde insan ayna gibi kendini görüyor, diyordu" (Güntekin 2017, 211).

Kaynakça

Edebiyat Fakültesi. <https://www.edebiyatfakultesi.com/calikusu1.htm>

Güntekin, Reşat Nuri. *Çalıkuşu*. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2017.

Kanter, M. Fatih. *Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Yapı ve İzlek*. Doktora Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Fırat Üniversitesi, Elazığ: Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Yazar, Suat. *Reşat Nuri Güntekin'in Eski Hastalık, Ateş Gecesi, Değirmen Romanlarının Olay Örgüsü, Şahıslar Kadrosu, Zaman ve Mekân Bakımından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Beykent Üniversitesi, İstanbul: Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2022.